

Новела «Перевтілення»

Особливе місце у творчому доробку Ф. Кафки посіла новела "Перевтілення". Він написав її в ніч з 6 на 7 грудня 1912 року, хоча працював над нею починаючи з 17 листопада. Разом із новелами "Кочегар" і "Вирок" вона мала скласти своєрідну трилогію під загальною назвою "Сини".

Адже герої цих творів були представниками покоління, що конфліктувало з батьками. Лише через два роки після створення "Перевтілення" письменник наважився опублікувати твір - він відіслав його в журнал "Нойєрундшау", але, незважаючи на позитивний відгук редактора Р. Музіля, новела була відхилена. Вперше її надрукували у жовтні 1915 року в журналі "Вайсеблеттер".

Тема перевтілення існувала у творчості всіх народів. Вона була однією з основних в античній міфології. Римський поет Овідій у своїх "Метаморфозах" описав 250 сюжетів різноманітних перетворень-перевтілень богів, героїв, царів, звичайних людей і комах. Мотив метаморфоз присутній і у російській літературі: Микола Гоголь, Федір Достоєвський, Михайло Булгаков використовували цю метафору як найоптимальніший варіант для вираження свого "я".

Оповідання (його іноді називають новелою) "Перевтілення" митець надрукував 1916 року. Кафка - модерніст, його твори алогічні, ірраціональні, песимістичні. "Своїм" його називали екзистенціалісти, близьким він був і до експресіонізму.

Сюжет і композиція твору мали свою особливість. Твір складався з трьох розділів, у кожному з яких вміщував певний елемент сюжету. У першому - зав'язка твору (перевтілення Грегора), у другому - його кульмінація (вигнання Грегора батьком, "бомбардування блуками"), у третьому - розв'язка (смерть Грегора).

Кожен із розділів відображав певний конфлікт Грегора зі світом. У першій частині, де зображено зіткнення Грегора з повіреним і батьком, конфліктна ситуація зумовлена прагненням Замзи-комахи довести свою людську гідність та незмінність соціального статусу. У другій, де розгорнулася боротьба героя з матір'ю і сестрою навколо жіночого портрета, який символізував кохання, виявилось бажання героя зберегти свій інтимний, знову ж таки людський, але автономний від соціуму та родини, внутрішній світ. У третій Грегору завдяки звуку скрипки, і це свідчило про його потяг до мистецтва, до найвищих духовних здобутків. І у всіх трьох випадках герой зазнав поразки. У такий спосіб Кафка довів думку про те, що найважливіші духовні цінності виявилися на початку XX століття неспроможними, а нещастя відчуженості нездоланими.

Природа головного героя твору - Грегора Замзи - аж ніяк не романтична; він звичайна людина: один із численних не примітних комівояжерів однієї з численних фірм. В його долі все випадкове: не потрапивши до фірми; не склалося з коханою - касиркою одного з магазинів (вона так і не спробувала дізнатися, що сталося з її знайомим шанувальником); ні, зрештою, з родиною. За інших обставин все могло б статися інакше.

Він належав до міщанської родини з вульгарними смаками, зацікавленої в матеріальному житті, у якій, крім нього, ніхто не працював. Герой новели - комівояжер. Своєю працею він утримував: батька, матір і сестру Грету, які не могли та й не хотіли працювати. Грегору більшість часу проводив у відрядженнях, але страшно пригода з ним сталася якраз вдома. У першій частині новели бачимо Грегора,

перевтіленого у жука, але людськївраженняпокищозмішалися у ньому з новимінстинктамикомахи (сцена сповзання з ліжка, коли планувалалюдина, а діяв жук). Про своєтілоГрегорщедумавлюдськимипоняттями. Вважаючи, щойого стан - хвороба, яка з часом може пройти, йогопосадили на звичайнудляхвороїлюдинидіету. Йомузапропоновано молоко. На жаль, якщолюдськийрозумвживавлюдськуїжу, то шлунок жука відмовиввідїжісавців. Хочвін і дужеголодний, молоко йомубридке. Ідеякомахипоступово заглушила людину у Грегорі.

Реакціяродини. Коли стало зрозуміло, що з ним не все гаразд, батьки готовібулидопомогтийому: сестру й служницювідіслали за лікарем та слюсарем. Певність і рішучість, з якоювживано перших заходів, вплинула на ньогоприємно. Вінвідчув себе знову в людськомуоточенні та сподівався на добрінаслідки. Але на цьомубудь-якіспробизмінитиситуаціюзакінчилися. Родина не задумувала над причинами незвичайного "перевтілення". Усе сприймалося як норма життя, всімирилися з ним, сподіваючисьлише натерпіння. Кожен член родиниЗамзапо-різномуреагувавнаподію. БатькобрутальнозаганявГрегора, якийвиповз у вітальню, назад до своєїкімнати. Вінвід самого початку прагнувфізичношкодитисвогобезпомічногосина. Так, яблуко, кинуте ним, вгрузло у комашинетілоГрегора і почало загниватися.

Але найжорстокішимвиявляється не батько, а сестра, яку Грегор любить найбільше і яка всередині новели зрадила. "Я не хочу називатицюпотвору братом і кажу лишеодне: треба якосьздихатисьїї... Ми мусимозвільнитисявідцієїпотвори". ЗрадаГрети фатальна для Грегора. Дівчина не розуміла, щоїї брат зберіглюдськєсерце, людськіпочуттяпристойності, сорому, гордості. Вона не намагаєтьсяприховати свою відразудо смороду в йогокімнаті. Не приховуваласвоїхпочуттів і тоді, коли дивилася на нього.

МатиГрегора є матір'юшвидше машинально, з якоюсьмеханічноюлюбов'я до сина, але й вона готова зректисяйого.

ЯкщоГрегор - людськаістота в комашинійподобі, то його родина - комахи в людськійподобі, і кожен з них мігзайнятимісцеГрегора. ЗісмертюГрегора вони з полегшеннямзітхнули і швидкоусвідомили, щомають право насолоджуватисяжиттям.

Кafka використав філігранний прийом: прийом трикратного (як у казці) обрамлення і градаційної (зростання напруги) епіфори (всі частини закінчуються однаково): Грегора вигнали зі звичного кола спілкування, з кімнати, з цього світу.

Кожна з трьохчастинскладалася з "появи" Грегора у кімнаті і закінчувала "вигнанням". Відрізняли причини появи героя: у першійчастині'явився на вимогу тих, хтознаходився у кімнаті, у другій - намагавсядопомогтизомлілійматері, у третій - привабленийгроюсестри на скрипці. Три спроби (як у казці) мавГрегорЗамза, але родина тричівідштовхнулайого, вінїїнепотрібний, тому новела мала нещасливийфінал.

Три станиставлення до Грегора і в родини. Упершійчастині - розгубленість. Удругій - Грегор для них вже чужий, але родина щесподівалася, що все налагодиться і до синаповернетьсяйогозвичайнийвигляд. Утретійчастині - родина відвертовороже поставила до Грегора.

Три інтер'єриоточували героя у трьохчастинах: спочатку - цедоситьнепогано облаштованакімната молодого чоловіка, потім - пустеля, а вжезгодом - звалищенепотрібних речей. Якщо у другійчастинівинесеннямеблівізкімнатипояснювалотурботою про нього, то

у третій частині "багато зайвих речей ... помандрувало до Грегорової кімнати, де вже майже не було вільного місця".

Назва трактується досить легко: "Перевтілення" - це те, що відбулося з головним героєм. Але це не єдине трактування, бо таке ж перетворення відбувалося з кімнатою Грегора, зі ставленням родини до нього. Фінал теж не викликав ніяких суперечок: фізична смерть героя як остаточне "вигнання" його: уже не з кімнати, а з життя - це лише закономірний підсумок ставлення родини до нього. Коли сталося цене щастя з Грегором, родина не змогла перемогти свою відразу і поставитися до Замзи як до людини. Так нікому і не спало на думку поговорити з ним, втішити його, розрадити. Тільки мати намагалася хоч щось зробити для сина, але далі наміривце не пішло. Батько з самого початку ставився до сина вороже. У своєму нещасті Грегор залишився сам, без підтримки найближчих людей, яким присвятив своє життя.

Мабуть, на філософію оповідання вплинули особисті стосунки Кафки з власною родиною, особливо з батьком. Та не лише в біографії справа - адже зображення трагічної самотності людини у ворожому їй світі стало концептуальною засадою експресіонізму.

Світобачення Кафки - трагічне. Людина в цьому світі - самотня комаха, якій нічого чекати від когось допомоги. Світ навколо цієї людини - ворожий їй.

Прозаїк майстерно відобразив трагічне безсилля "маленької людини", її приреченість в цьому світі. Він показав катастрофічність епохи ХХ століття. Досліджував процеси, що відбувалися у людській душі, і визначив загальну "хворобу" суспільства - моральне перевтілення, деградацію особистості; поставив питання про причини самотності, відчуження, безвиході людини. Хоча він не вирішив цих болючих проблем, але його твір має глибоко гуманістичний пафос, оскільки ще на початку ХХ століття відобразив драму "маленької людини" нового часу і став на захист людяності.